

Міністерство культури України
Національна бібліотека України для дітей

Краща книга року — 2013

Бюлетень соціологічної служби. Вип. 25

Київ 2014

ББК 78.349.5
К 78
УДК 023

Укладачі: Є. Ю. Подокопна, О. В. Безручко
Редактор О. А. Решетняк
Відповідальний за випуск А. І. Гордієнко

Краща книга року — 2013 : бюл. соціол. служби. Вип. 25 /
Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Ю. Подокопна,
О. В. Безручко. — К. — 2014. — 20 с.

У даному випуску бюлетеня представлено результати соціологічного дослідження «Краща книга року — 2013», проведеного Національною бібліотекою України для дітей на базі дитячих бібліотек України.

У 2013 році Національною бібліотекою України для дітей проведено моніторинг «Краща книга року – 2013» з вивчення кола читання користувачів-дітей бібліотек України для дітей.

Цей рік мав свої особливості в напрямку підтримки та розвитку дитячого читання в країні. Відбулися парламентські слухання у Верховній Раді України «Проблеми розвитку українського книго видавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книго читання в Україні», розпорядженням Кабінету Міністрів України № 257-р від 10 квітня 2013 р. було схвалено Концепцію Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014-2018 роки¹ та 19 червня виданий Указ Президента України № 336/2013 «Про деякі заходи щодо державної підтримки книговидавничої справи і популяризації читання в Україні»². У бібліотеках розпочали підготовку заходів у рамках Постанови Верховної Ради України № 340-VII «Про підготовку та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка»³.

Останнім часом читання в українському суспільстві стало втрачати статус національної культурної традиції, що спричинило якісне зниження рівня грамотності населення, особливо у підлітковому та молодіжному середовищі. У зв'язку з цим усі існуючі проблеми мають спільні питання: як сформуванати у дитини інтерес до книги, потяг до читання, любов до літератури, як переломити негативну тенденцію до зниження грамотності, до зниження рівня читання в нашому суспільстві. Наповнення життя сучасної людини глобальними інформаційними та технологічними змінами несе за собою, окрім зручностей та благ, ще й спрощення мислення суспільства в цілому. Із зростанням кількості різних електронних пристроїв та гаджетів зменшується місце книги у житті людини як стимулу для думки та активного пізнання, звужується простір для роздуму. Але не тільки зменшується місце книги в житті людини, — зменшується кількість книг, що видаються в Україні. За даними, що оголошувалися на парламентських слуханнях, в Україні видається менше однієї книги на одного мешканця. Ця кількість значно нижча за гранично допустимий поріг для запобігання інтелектуальній деградації населення. Для порівняння: щороку в Іспанії на

¹ Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014-2018 роки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України, 10 квіт. 2013 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/257-2013-%D1%80>. — Назва з екрана.

² Про деякі заходи щодо державної підтримки книговидавничої справи і популяризації читання в Україні [Електронний ресурс] : указ Президента України, № 336/2013, 19 черв. 2013 р. // Виконуючий обов'язки Президента України : офіц. інтернет-представництво. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15813.html>. — Назва з екрана.

³ Про підготовку та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка : постанова Верховної Ради України, № 340-VII, 19 черв. 2013 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР) . — 2014. — № 6-7. — С. 82.

душу населення видається 7,8 книги, в Італії — 4,4, в Російській Федерації — 4,5, в Республіці Білорусь — 4,1⁴.

Незважаючи на зниження об'ємів державної книговидавничої індустрії, користувачі-діти бібліотек України для дітей читають книги та користуються їхніми послугами. Щорічно дитячі бібліотеки обслуговують до 3 млн користувачів і докладають чимало зусиль для підтримки читацького інтересу у своїх юних читачів. Так, у 2013 р. бібліотеки проводили такі широкомасштабні акції: національний проект «Україна читає дітям», Всеукраїнський тиждень дитячого читання, Всеукраїнський конкурс дитячої творчості на виготовлення кращої книжки-саморобки «Дитячі історії про найголовніше».

Всеукраїнський моніторинг «Краща книга року — 2013» проводився з метою визначення кола читання учнів 5-9 класів – користувачів бібліотек для дітей. Завданням дослідження передбачалося визначити:

- рівень популяризації серед дітей сучасної дитячої української книги;
- читацький інтерес до конкретної книги українських та зарубіжних авторів;
- рівень читацької компетентності юних користувачів відповідно до книжкових ресурсів бібліотек для дітей;
- кращу книгу 2013 року в репертуарі дитячого читання;
- ступінь читацької активності учнів 5-9 класів.

У ході моніторингу вдалося з'ясувати, що ж читали сучасні користувачі бібліотек для дітей. Дослідження довело, що у дітей, які відвідують бібліотеки, інтерес до читання досить високий.

Базами проведення дослідження виступали Національна бібліотека України для дітей, Кримська республіканська установа «Дитяча бібліотека ім. В. Орлова», центральні та міські бібліотеки для дітей м. Києва та м. Севастополя, а також обласні, районні, міські та сільські бібліотеки для дітей.

Під час проведення моніторингу передбачалося опитати по кожній базі користувачів-учнів 5-9 класів (по 50 респондентів) та по 20 бібліотекарів-експертів. Участь у дослідженні взяли усі вищеназвані бібліотеки.

Дослідження проводилося методом анкетування. Відповідно до «Анкети учня» (Дод. №1) та «Анкети бібліотекаря-експерта» (Дод. №2), було опитано 1400 респондентів-учнів 5-9 класів та 570 бібліотекарів-експертів.

Згідно результатів анкетування було опитано 292 (20,9%) респондентів-школярів з обласних бібліотек для дітей, 474 (33,9%) з районних, 362 (25,9%)

⁴ Проблеми розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книгочитання в Україні [Електронний ресурс] : // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1505113.htm. — Назва з екрана.

з міських, 181 (13,0%) з сільських, не визначено адміністративно-територіальну підпорядкованість бібліотеки було у 91 (6,5%) анкеті (Рис. 1).

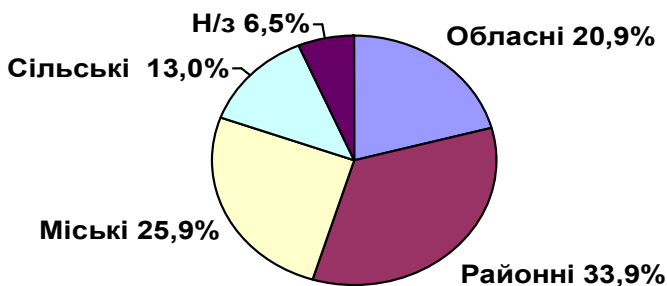

Рис. 1

Із загальної кількості опитаних користувачів-дітей хлопців було 459 (32,8%), дівчат — 896 (64,0%); не вказали своєї статі 45 (3,2%) респондентів (Рис. 2). Серед анкетованих кількість п'ятикласників склала 275 (19,6%) осіб, шестикласників — 291 (20,8%), семикласників — 280 (20,0%), восьмикласників — 269 (19,2%), дев'ятикласників — 279 (20,0%); не вказали свій клас 6 (0,4%) респондентів (Рис. 3).

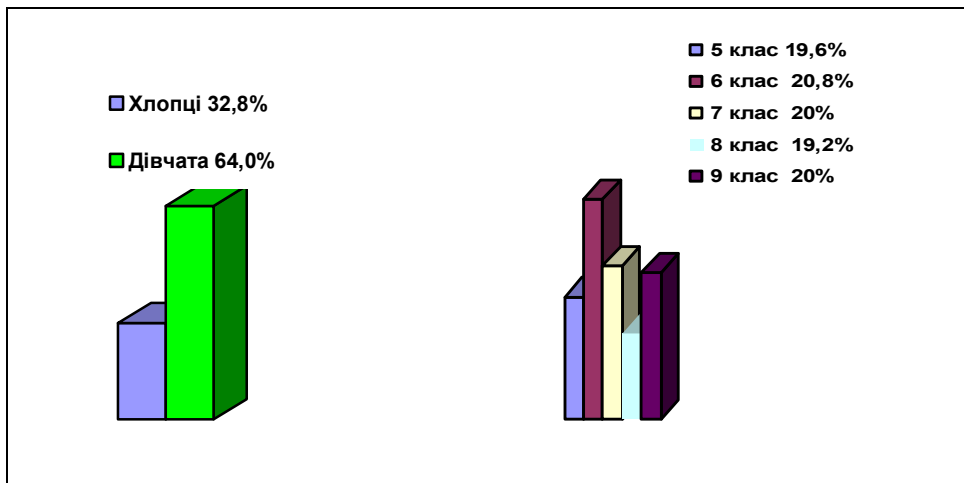

Рис. 2

Рис. 3

У «Анкеті учня» користувачам-дітям було запропоновано відповісти на два основних запитання:

1. *Яка з прочитаних у 2013 році книг справила на тебе найбільше враження?*
2. *Яка книга, на твою думку, заслуговує на найвищу нагороду у номінації «Краща книга року – 2013»?*

Усього респондентами у відповідях було вказано 1153 авторів книг. З цієї кількості дев'ятикласниками було вказано 251 автор (21,7%), восьмикласниками — 222 (19,3%), семикласниками — 207 (18,0%), шестикласниками — 194 (16,8%), п'ятикласниками — 198 (17,2%); не надали відповіді — 81 респондент (7,0%).

За назвами користувачі вказали 1531 книгу. З цієї кількості дев'ятикласниками було вказано 349 книг (22,8%), восьмикласниками — 304 (20,0%), семикласниками — 286 (18,6%), шестикласниками — 274 (17,8%), п'ятикласниками — 311 (20,3%); жодної відповіді не дали 7 (0,5%) респондентів. Невелика різниця між кількістю вказаних авторів та кількістю вказаних назв книг пояснюється розширенням діапазону читання респондентів-дітей: якщо у попередні роки в анкетах користувачів спостерігалися численні повтори назв книг одних і тих же авторів, то в анкетах 2013 року таких повторів значно менше.

Серед респондентів різних класів користувалися попитом та були із задоволенням прочитані (судячи з кількості однакових назв) такі книги, як «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (з року започаткування даного моніторингового дослідження ця книга — одна з найпопулярніших серед юних користувачів бібліотек України для дітей), «Робінзон Крузо» Д. Дефо, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Русалонька із 7-В» М. Павленко, «П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна, «Ерагон» К. Паоліні, «Пригоди Тома Соєра» М. Твена. Ці книги постійно присутні серед найчитаніших. У 2013 році до цього списку також увійшли «Буба...» Б. Космовської, «Біле Ікло» Дж. Лондона, «Айвенго» В. Скотта. Учні різних класів із зацікавленістю читали «В'язня дзеркала» Т. Крюкової та «Маленького принца» А. де Сент-Екзюпері, «Одиницю з обманом» В. Нестайка та «Дон Кіхота» М. Сервантеса, «Фауста» Й.В. Гете та «Червоне і чорне» Стендаля, «Пурпурові вітрила» О. Гріна та «Чорну раду» П. Куліша.

До **десятки** книг, які у 2013 році найбільш вразили дітей та стали улюбленими, увійшли:

- «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (названо 31 раз);
- «Робінзон Крузо» Д. Дефо (26);
- «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (23);
- «Русалонька із 7-В» М. Павленко (20);

«П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна (17);
«Буба...» Б. Космовської (16);
«Біле Ікло» Дж. Лондона (15);
«Айвенго» В. Скотта (14).
«Ерагон» К. Паоліні (13);
«Пригоди Тома Сойєра» М. Твена (10).

У переліку книг, які справили враження на респондентів, були також книги із серії «Життя видатних дітей», «Моя улюблена книжка», «Це цікаво», «Усе про все», «Дитяча енциклопедія», «Пізнаємо світ разом», «Тваринний світ», «Енциклопедія Чомучки», «Книга на кожен день: Енциклопедія техніки для хлопчиків», «Енциклопедія юної леді», «Енциклопедія навколишнього світу: Астрономія», велика ілюстрована енциклопедія «6000 фактів про все» тощо.

До *десятки* книг, які стали найбільш читаними, цікавими та рекомендованими респондентами-школярами до номінації **«Краща книга року — 2013»**, увійшли:

«Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (названо 46 разів);
«Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (33);
«Робінзон Крузо» Д. Дефо (22);
«Буба...» Б. Космовської (15);
«Пригоди Тома Сойєра» М. Твена (15);
«Русалонька із 7-В» М. Павленко (15);
«Острів скарбів» Р.Л. Стівенсона (14);
«Мій друг Юрко Циркуль та інші» В. Бердта (12);
«Дивовижні пригоди в лісовій школі» В.Нестайка (11);
«Біле Ікло» Дж. Лондона (10).

Не залишає своїх позицій у дитячому читанні книга В. Нестайка «Тореадори із Васюківки». Добре відомий твір випереджає у рейтингах як прочитаних книжок, так і можливих номінантів на премію «Краща книга року — 2013». Схожа ситуація з книгами «Робінзон Крузо» Д. Дефо, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг, «Русалонька із 7-В» М. Павленко, «П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна, «Буба...» Б. Космовської, «Біле Ікло» Дж. Лондона, «Айвенго» В. Скотта, «Ерагон» К. Паоліні, «Пригоди Тома Сойєра» М. Твена. Кількість згадувань цих книжок стабільно висока упродовж усіх років проведення моніторингу. Цей факт не став виключенням у дослідженні 2013 року.

Аналіз рейтингу кращих книг 2013 року у різних вікових груп респондентів засвідчив, що лідери читацьких уподобань:

п'ятикласників:

«Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (названо 15 разів);
«Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка (10);

«Пригоди Тома Соєса» М. Твена (6);
«Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (4);
«Чарлі і шоколадна фабрика» Р. Дала (4);
«Біле Ікло» Дж. Лондона (2);
«Джури козака Швайки» В. Рутківського (3);
«Паперовий янгол» О. Бусенко (3);
«Поліанна» Е. Портер (3);
«Робінзон Крузо» Д. Дефо (3).

шестикласників:

«Робінзон Крузо» Д. Дефо (названо 22 рази);
«П'ятнадцятирічний капітан» Ж. Верна (17);
«Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (11);
«Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (10);
«Острів скарбів» Р.Л. Стівенсона (9);
«Пригоди Тома Соєса» М. Твена (3);
«Персі Джексон...» Р. Ріордана (3);
«Чарівник Смарагдового міста» О. Волкова (3);
«Країна Мумі-тролів» Т. Янсон (3);
«Різдвяна пісня в прозі» Ч. Діккенса (3).

семикласників:

«Русалонька із 7-В» М. Павленко (названо 9 разів);
«Айвенго» В. Скотта (8);
«Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (7);
«Захар Беркут» І. Франка (6);
«Ерагон» К. Паоліні (5);
«Біле Ікло» Дж. Лондона (5);
«Острів скарбів» Р.Л. Стівенсона (5);
«Пурпурові вітрила» О. Гріна (5);
«Буба...» Б. Космовської (5);
«Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (5).

восьмикласників:

«Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (названо 11 разів);
«Персі Джексон...» Р. Ріордана (7);
«Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра (6);
«Русалонька із 7-В» М. Павленко (6);
«Буба...» Б. Космовської (5);
«Новенька та інші історії» О. Сайко (4);
«Поліанна» Е. Портер (4);
«Записки про Шерлока Холмса» А.К. Дойла (4);
«Біле Ікло» Дж. Лондона (3);
«Дім пустунів» Л. Чарської (3).

дев'ятикласників:

- «Буба...» Б. Космовської (названо 8 разів);
- «Тигролови» І. Багряного (4);
- «Солодка Даруся» М. Матіос (4);
- «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (4);
- «Сутінки» С. Маєр (3);
- «Джури козака Швайки» В. Рутківського (2);
- «Енеїда» І. Котляревського (2);
- «Інферно» Д. Брауна (2);
- «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (2);
- «Останній гетьман» Ю. Мушкетика (2).

Цей рейтинг книг свідчить про те, що читацькі уподобання юних користувачів бібліотек для дітей — різножанрові та широко тематичні. Наприклад, «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка, «Біле Ікло» Дж. Лондона, «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг та «Джури козака Швайки» В. Рутківського читають учні як п'ятого, так і дев'ятого класів. Смісловий та емоціональний зміст цих творів є співзвучним та зрозумілим внутрішньому стану хлопцям та дівчатам різного віку. А от розуміння «Інферно» Д. Брауна або «Енеїди» І. Котляревського потребує вже більшого кругозору та обізнаності, — тому ці книги входять тільки у коло читання дев'ятикласників.

Заповнюючи анкети, деякі респонденти не могли стримати своїх емоцій, вони залишали коментарі, які ілюструють відношення школярів до прочитаних книг.

Ось деякі думки користувачів міських бібліотек для дітей Львівської області. П'ятикласниця написала: «Мені сподобалась книжка О. Русіної «Сестричка» тому, що в мене теж є сестра на п'ять років молодша за мене, і у нас бувають схожі життєві ситуації». Учень восьмого класу написав: «Найбільше враження справила книга «Персі Джексон», бо вона захоплююча та про пригоди». Дев'ятикласник залишив такі коментарі: «У 2013 році на мене найбільше враження справила книга Дена Брауна «Інферно» тим, що вражала своїм сюжетом та поєднанням з твором Данте Аліґ'єрі». А його ровесниця вважає так: «Мені сподобалась книга Барбари Космовської, бо вона про дружбу, перше кохання, стосунки в сім'ї».

Учениця дев'ятого класу, користувач районної бібліотеки з Вінницької області, писала: «Найбільше враження справила на мене книга М. та С. Дяченків «Магам можна все», а у номінації «Краща книга 2013 року» найвищу нагороду заслуговує книга «Синій птах».

Такі коментарі залишили користувачі міських бібліотек для дітей з м. Києва: «Найкраща книжка, на мою думку – це «Собака Баскервилів» (учень п'ятого класу), «Хобіт» Толкієна — я за цю книгу!» (учень сьомого класу).

Хлопці-семикласники з Херсонської області, що користуються послугами обласної бібліотеки, написали так: «Я вважаю, що найвищу нагороду заслуговує книга «Артур і мініпути», «На мою думку, найкраща книга 2013 року — «Чорнильне серце».

Аналіз результатів анкетування свідчить про прагнення сучасного читача до пізнання нового. Зменшилася кількість згадок популярних книжок, але у відповідях на запитання анкет респонденти-школярі вказували більшу кількість назв раніш не згадуваних творів. У читацькому репертуарі дітей з'явилися нові назви творів сучасних авторів.

Для більшої достовірності та легітимності відповідей респондентів-дітей у дослідженні брали участь 570 експертів-бібліотекарів: 136 працівників (23,8%) обласних бібліотек для дітей, 132 (23,1%) — районних, 143 (25%) — міських, 130 (22,8%) — сільських дитячих; не дали відповіді на запитання 29 респондентів (5%).

За специфікою своєї професійної діяльності респонденти-експерти розподілилися таким чином: директори, заступники директорів — 20 чол. (3,5%); завідувачі бібліотеками, філіями — 95 чол. (16,6%); завідувачі відділів — 31 (5,4%); завідувачі секторами — 16 (2,8%); головні методисти, головні бібліографи, головні бібліотекарі, провідні методисти, бібліографи, бібліотекарі — 74 чол. (12,9%); бібліотекарі — 327 чол. (57,3%). Не вказали свою посаду — 7 респондентів (1,2%).

Переважна кількість респондентів працює у бібліотечній сфері більше 20 років — 258 чол. (45,2%); мають стаж роботи від 10 до 19 років — 144 опитуваних (25,2%); від 1 до 9 років працюють — 150 чол. (26,3%); до одного року працюють 16 (2,8%) респондентів. Не вказали стаж роботи двоє з опитуваних (0,3%). Такі дані підтверджують компетентність експертів з питань дитячого читання.

Серед опитаних бібліотекарів-експертів вищу спеціальну (бібліотечну) освіту мають 185 чол. (32,4%), середню спеціальну бібліотечну освіту — 235 чол. (41,2%), повну вищу освіту з інших спеціальностей — 100 чол. (17,5%), загальну середню освіту мають 8 опитуваних (1,4%); не надали відповіді на запитання 42 респонденти (7,3%).

У ході дослідження експертам було запропоновано дати відповіді на два запитання:

- 1. Яка дитяча книга, на Вашу думку, користувалася найбільшим попитом серед користувачів-дітей у 2013 році?***
- 2. Яка дитяча книга може бути лідером у номінації «Краща книга року — 2013»?***

У відповідях на запитання анкети бібліотекарями-експертами усього було названо 697 книжок, з них за авторами та назвами — 527. Серед них 50% — це

українські письменники: Іван Андрусяк, Анна Багряна, Андрій Бачинський, Юрій Бедрик, Валентин та Яна Бердт, Дмитро Білий, Ніна Бічуя, Катерина Булах, Ольга Бусенко, Галина Вдовиченко, Ілона Волинська та Кирило Кашеєв, Ніна Воскресенська, Олександр Гаврош, Валерій Герланець, Надія Гуменюк, Сашко Дерманський, Анатолій Дімаров, Юлія Драгун, Оксана Думанська, Марина та Сергій Дяченки, Богдан Жолдак, Роман Іваничук, Олесь Ільченко, Віталій Климчук, Дара Корній, Володимир Малік, Галина Малік, Василь Мельник, Леся Мовчун, Марія Морозенко, Ярослав Павлюк, Степан Процюк, Оксана Радущинська, Ірен Роздобудько, Роман Росіцький, Наталка Сняданко, Василь Сухомлинський, Михась Ткач, Леся Українка, Марія Хаткіна, Юхим Чеповецький, Дмитро Чередниченко, Тарас Шевченко, Тетяна Щербаченко. Також вагоме місце займає світова література дальнього зарубіжжя.

Не залишили поза увагою експерти й досить помітне літературне явище останніх років, — серію «Життя видатних дітей» видавництва «Грані-Т». Серед названих творів також жанр історичної прози для юних – трилогія Володимира Рутківського: «Джури козака Швайки», «Джури-характерники», «Джури та підводний човен», а також його історичні романи «Сторожова застава», «Сині води»; пригодницькі романи Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» та «Пригоди тричі славного розбійника Пинті». Ці твори заслужили любов читачів, схвальну оцінку критики та стали помітним явищем в українській дитячій літературі останніх років.

Разом з тим експерти називали книги науково-популярного та довідкового характеру (малі енциклопедії, дитячі енциклопедії), детективи, дитячі детективи, хрестоматії для позакласного читання, казки та легенди народів світу, книжки серій «Це цікаво», «Усе про все», «Дитяча енциклопедія», «Моя улюблена книжка», «Це цікаво», «Пізнаємо світ разом», «Книга на кожен день», «Енциклопедія юної леді», «Я пізнаю світ» тощо.

Позитивним фактом, який свідчить про те, що бібліотекарі віддають належну увагу популяризації творів регіональних авторів, є відзначення експертами таких книжок: «Собаче життя kota Хитруна», «Школярка з передмістя» О. Думанської (м. Львів); «Літо з амазон-ками» Н. Гуменюк (м. Луцьк); «Спитай у свого Янгола» В. Семеняк-Штангей (м. Тернопіль); «Тайны Фиолентовского грота» Т. Д'яченко (м. Севастополь); «Espresso» Т. Корнієнко (м. Севастополь); «Тому, що ти є» Д. Корній (м. Львів); «Часодеи» Н. Щерби (російськомовна письменниця з м. Івано-Франківська).

У відповідях на запитання ***«Яка книга, на Вашу думку, користувалася найбільшим попитом серед користувачів-дітей у 2013 році?»***

бібліотекарями-експертами було названо 567 книжок, з них за назвами та авторами — 351; не надали відповіді — 14 респондентів.

Десятка найзгадуваніших книг виглядає так:

- «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (названо 31 раз);
- «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка (28);
- «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (26);
- «Русалонька із 7 „В”...» М. Павленко (19);
- «Чарлі та шоколадна фабрика» Р. Дала (16);
- «Персі Джексон...» Р. Ріордана (13);
- «Ерагон» К. Паоліні (10);
- «Митькозавр із Юрківки» Я. Стельмаха (7);
- «Буба...» Б. Космовської (7).
- «Новенька та інші історії» О.Сайко (7).

Цей рейтинг ілюструє популярність творів українських авторів, а «Гаррі Поттер» після понад 15-річного лідерства у дитячому читанні поступилася своїми (перша книга була написана Дж. Ролінг у 1997 році, остання – у 2008).

У відповідях на друге запитання «*Яка дитяча книга може бути лідером у номінації «Книга року-2013»?*» бібліотекарі вказали 558 книжок, з них за автором та назвою — 310; не надали відповіді — 31 респондент. На їх думку, *десятку* лідерів становлять такі книги:

- «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (названо 32 рази);
- «Русалонька із 7 „В”...» М. Павленко (27);
- «Гаррі Поттер...» Дж. Ролінг (23);
- «Дивовижні пригоди в лісовій школі» В. Нестайка (19);
- «Федько...» С. Гридіна (13);
- «Чарлі та шоколадна фабрика» Р. Дала (8);
- «Чорний світ» трилогія К. Функе (8);
- «Кобзар» Т. Шевченка (7)
- «Лола...» І. Абеді(7);
- «Поліанна...» Е. Портер (7).

Отже, за результатами моніторингу, у 2013 році серед *найзапитуваниших* книг експерти називають книгу В. Нестайка «Тореадори з Васюківки». До *десятки* книг, що користувалися попитом серед читачів-дітей, увійшли також твори вітчизняних авторів М. Павленко, Я. Стельмаха, О.Сайко.

До *рейтингу* книг, що визначені *лідерами* року, з вітчизняних письменників увійшли також М. Павленко, С. Гридін, Т. Шевченко, З. Мензатюк.

Серед нових книжок, що були названі експертами в цьому році, з'явилися «Спадкоємець», «Брамник» М. та С. Дяченків; «Незвичайні пригоди і таємниці» А. Костецького; цикл книжок «Персі Джексон» Р.

Ріордана; цикл книжок «Петті Сью та примари» С. Брюссоло; «Про мене та про всіх» І. Коперштенберга; «Чаклунка з останньої парти», «Чарівниця острова Гроз» Т. Крюкової; «Дім пустунів», «Дикун», «Щастя маленької артистки» Л. Чарської. Це свідчить про розширення кола читацьких пізнань експертів та якості їхніх рекомендацій дітям.

На думку бібліотекарів, діти стали значно більше цікавитися творами українських авторів. Десятка *кращих* книг, названих бібліотекарями-експертами, є цьому підтвердженням — у списку кількість вітчизняних та зарубіжних авторів майже однакова.

При порівнянні відповідей респондентів-дітей і бібліотекарів-експертів на обидва запитання спостерігаємо збіг при визначенні десятки найбільш згадуваних книг і книг-лідерів. Перше місце займає твір «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка (віддано від 31 до 46 голосів). «Гаррі Поттер» Дж. Ролінг займає 2-3 позицію у опитуванні респондентів-школярів, у експертів вони на 3-му місці в обох номінаціях. Також на 2-3 позиції у дітей знаходиться улюблена багатьма поколіннями читачів книга Д. Дефо «Робінзон Крузо», у експертів ця книга в десятці найзапитуваніших і серед лідерів відсутня. Експерти і учні відзначили книгу М. Павленко «Русалонька із 7 "В"» (у дітей вона названа 20 та 15 разів, у експертів – 27 та 19 разів).

Відродно, що юні користувачі у першій десятці назвали класичні пригодницькі твори Ж. Верна, Дж. Лондона, В. Скотта, М. Твена, Р. Стівенсона, улюблені багатьма поколіннями читачів.

Як зазначають бібліотекарі, книги за шкільною програмою користуються значним попитом і складають значну кількість серед запитаних та прочитаних у 2013 році.

Висновки

За результатами щорічного моніторингового дослідження «Краща книга року – 2013» беззаперечним лідером дитячого читання стала книга Всеволода Нестайка «Гореадори з Васюківки», яка відтіснила славнозвісного «Гаррі Поттера» Дж. Ролінг. Ці твори впевнено лідирують у читанні школярів. Книжка вітчизняного автора не тільки зайняла першу сходинку в рейтингу кращої книги року, а й кількість творів українських авторів у ньому значно збільшилася у порівнянні з рейтинговими списками моніторинго-вих досліджень минулих років.

У відповідях респондентів-школярів та бібліотекарів-експертів зустрічалися назви книг, які увійшли до списків переможців різних книжкових премій, зокрема, короткого списку «Дитяча Книга року ВВС – 2013», що обирався з 13 видань та був оприлюднений на церемонії нагородження⁵, так книжку Ірен Роздобудько «Арсен» називали як діти, так і бібліотекари.

За списком переможців дитячої книжкової премії «Левеня» конкурсу «Найкраща книга Форуму-2013» книги «Хлопчик з планети Ч та вогняні пси» Віктора Терена, «Маленька принцеса» Френсіса Бернетта, «Кава з кардамоном» Йоанни Ягелло також називалися як респондентами-дітьми, так і бібліотекарями-експертами. На жаль, книга Джаклін Вілсон «Дівчата закохані» не знайшла свого місця серед згаданих респондентами, але її твір «Дитина-Валіза» їх цікавив. Книга «Енн із Зелених Дахів» Люсі-Мод Монтгомері, що одержала нагороду «Персональна відзнака за внесок у розвиток українського книговидання» від президента Форуму видавців Олександри Коваль (яку отримали 7 книг), була популярною серед усіх респондентів упродовж 2013 року. Окрім того, в номінації «Найкраща книга від голови Львівської ОДА Віктора Шемчука» визначено книгу «Ракета на чотирьох лапах: дві веселі історії про собаку Стрілку» видавництва «Старого Лева», яку також називали як дітьми, так і експерти.

Поки що не спостерігаються в топ-десятці найкращих книг моніторингу «Краща книга року – 2013» видання сучасних українських авторів, які у своєму здобутку мають перемоги у конкурсах та номінаціях:

Переможці дитячої книжкової премії «Левеня»:

1. Видавничий Дім «Розумна Дитина»:
 - Ольга Сімонова «ЗАЙМАТИКА».

⁵ ВВС Україна оголосила короткі списки премії «Книга року ВВС – 2013» [Електронний ресурс] // ВВС : Україна. — Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2013/12/131209_book_2013_short_list_nk.shtml. — Назва з екрана.

2. Видавництво Старого Лева:
 - Тетяна Щербаченко «Як не заблукати в павутині».
3. Видавничий дім «Веселка»:
 - Віктор Терен «Хлопчик з планети Ч та вогняні пси».
 - Сергійчук Тарас «Античність в особах: Видатні й відомі представники античності у замальовках сучасного письменника».
4. Видавничий дім «Школа»:
 - Юхим Чеповецький «Пригоди шахового солдата Пешкіна. Твоя шахова абетка».
5. Видавництво «Майстер-клас»:
 - Наталія Гузєєва «Я тебе дуже люблю».
 - Всеволод Нестайко «Пригоди журавлика».
 - Діана Амфт «Як полюбити павученя?».
6. Видавництво «Країна мрій»:
 - Френсіс Бернетт «Маленька принцеса».
7. Видавництво «Навчальна книга – Богдан»:
 - Анна Осадко «Пластилінові загадки».
8. Видавництво «Урбіно»:
 - Ягелло Йоанна «Кава з кардамоном».
 - Монтгомері Люсі-Мод «Енн із Зелених Дахів».
9. Видавництво «Дж. Дж. Агенція».
 - Ульріке Мочіуніг «У пошуках щастя!»
10. Видавництво «Навчальна книга – Богдан»:
 - Джаклін Вілсон «Дівчата закохані»⁶.

До *Короткого списку у номінації «Дитяча Книга року ВВС – 2013»* увійшли такі твори:

1. Галина Вдовиченко «Ліга непарних шкарпеток».
2. Олександр Гаврош «Розбійник Пинтя у заклятому місті».
3. Сергій Грідін «Не такий».
4. Мар'яна Прохасько, Тарас Прохасько «Хто зробить сніг».
5. Ірен Роздобудько «Арсен».⁷

⁶ У Львові обрали найкращі книжки Форуму видавців-2013. Список [Електронний ресурс] // ZAXID.NET : [сайт]. — Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?u_lvovi_obrali_naykrashhi_knizhki_forumu_vidavtsiv2013_uves_spisok&objectId=1293359. — Назва з екрана.

⁷ ВВС Україна оголосила короткі списки премії «Книга року ВВС – 2013» [Електронний ресурс] // ВВС : Україна. — Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2013/12/131209_book_2013_short_list_nk.shtml. — Назва з екрана.

Бібліотекарі мають більш активніше впливати на зміст дитячого читання, допомагаючи дітям орієнтуватись в потоці сучасних і доступних користувачам книг. Викає занепокоєність, що певна кількість бібліотекарів-експертів не назвала жодної найбільш відзначеної вищеназваними преміями сучасної дитячої книги. Це означає, що вони не володіють провідними тенденціями розвитку літератури для дитячого читання в Україні. Для виправлення цієї ситуації бібліотечним фахівцям бажано першими отримувати інформацію про новини в сучасному світі дитячої книги, тоді вони зможуть більш ефективно виконувати своє основне призначення – допомога читачеві під час його роботи в бібліотеці, розширяти коло читання дитини, формуючи та корегуючи її читацькі компетенції. Бібліотекарям, що працюють у бібліотеках для дітей, не обійтись без ґрунтовних наукових досліджень Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва (<http://www.urccyl.com.ua>).

У повсякденній роботі бібліотекарям не слід нехтувати рекомендаційними показниками НБУ для дітей із серії «Справжній читач», перший випуск якого – для молодших читачів «Умілому читачеві» – вже надіслано до обласних бібліотек для дітей, другий випуск – для середнього та старшого шкільного віку – буде надіслано у 2014 році.

Всеукраїнський (корпоративний) проект «Почитайко», про який можна дізнатися на основному сайті НБУ для дітей за адресою <http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=6090>, також ознайомить як бібліотечного фахівця, так і сучасного юного читача з кращими творами з бібліотечних запасників, що надійшли до читача як нещодавно, так і багато років тому.

Надбання бібліотек є інтелектуальною власністю, національним багатством держави. Жодне законодавство не примусить нікого поважати її, але має існувати генерація людей, які б з раннього дитинства виховувалися на засадах такої поваги, розуміння пріоритетів духовного — бібліотекарі мають формувати цю генерацію також і через «Книгу року» — попередньо вивчаючи літературу, орієнтувати дітей на якісне читання.

Використані джерела

Основні показники роботи бібліотек України для дітей за 2012 рік : стат. табл. / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Є. Ю. Подокопна, О. Б. Петренко. — К., 2013. — 68 с.

Про підготовку та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Григоровича Шевченка : постанова Верховної Ради України, № 340-VII, 19 черв. 2013 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 6-7. — С. 82.

Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014-2018 роки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України, 10 квіт. 2013 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/257-2013-%D1%80>. — Назва з екрана.

Про деякі заходи щодо державної підтримки книговидавничої справи і популяризації читання в Україні [Електронний ресурс] : указ Президента України, № 336/2013, 19 черв. 2013 р. // Виконуючий обов'язки Президента України : офіц. інтернет-представництво. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15813.html>. — Назва з екрана.

Проблеми розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книгочитання в Україні [Електронний ресурс] : // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl1505113.htm. — Назва з екрана.

BBC Україна оголосила короткі списки премії «Книга року BBC – 2013» [Електронний ресурс] // BBC : Україна : [сайт]. — Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2013/12/131209_book_2013_short_list_nk.shtml. — Назва з екрана.

У Львові обрали найкращі книжки Форуму видавців-2013. Список. [Електронний ресурс] // ZAXID.NET : [сайт]. — Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?u_lvovi_obrali_naykrashhi_knizhki_forum_vidavtsiv2013__uves_spisok&objectId=1293359. — Назва з екрана.

Анкета учня «Краща книга року — 2013»

Любий друже!

Національна бібліотека України для дітей проводить дослідження «Краща книга року — 2013». Ти маєш можливість визначити таку книгу, відповівши на поставлені запитання.

1. Яка з прочитаних у 2013 році книг справила на тебе найбільше враження? (напиши) _____

2. Яка книга, на твою думку, заслуговує на найвищу нагороду у номінації «Краща книга року — 2013»? (напиши) _____

3. Стать: хлопчик, дівчинка (підкресли).
4. Клас: 5, 6, 7, 8, 9 (підкресли).
5. Бібліотека: обласна, районна, міська, сільська дитяча (підкреслює бібліотекар).

Дякуємо за відповіді!

**Анкета бібліотекаря-експерта
«Краща книга року — 2013»**

Шановний респонденте!

Національна бібліотека України для дітей проводить моніторинг «Краща книга року — 2013» з вивчення кола читання дітей та визначення кращої книги року.

1. Яка дитяча книга, на Вашу думку, користувалася найбільшим попитом серед користувачів-дітей у 2013 році? (напишіть) _____

2. Яка дитяча книга може бути лідером у номінації «Краща книга року — 2013»? (напишіть) _____

3. Повідомте, будь-ласка, деякі дані про себе:

- посада (напишіть) _____
- освіта (необхідне підкресліть): середня загальна, середня спеціальна, вища спеціальна
- стаж роботи у бібліотеці (напишіть) _____
- бібліотека, в якій Ви працюєте (необхідне підкресліть): обласна, районна, міська, сільська дитяча.

* Інформацію, подану в анкетах, буде використано виключно для проведення дослідження.

Дякуємо за відповіді!

Бюлетень соціологічної служби. Вип. 25
Краща книга року — 2013

Укладачі:

ПОДОКОПНА Єлизавета Юріївна
БЕЗРУЧКО Олена Володимирівна

**Літературний редактор: Решетняк О. А.
Комп'ютерна верстка: Кійко Н. М.**

**Підписано до друку 11. 07. 2014 р.
Зам. № 13. Тираж 75 прим.**

Видавець та виготовлювач:

**НБУ для дітей
Вул. Баумана, 60, м. Київ, 03190
Тел/факс. 400-65-87, тел. 400-05-01, 400-70-91
<http://www.chl.kiev.ua>
mail: library@chl.kiev.ua**